

Projekt diplomové práce

Jméno: Hana Baránková

Osobní číslo: 92059532

Imatrikulační ročník: 2008/2009

Název diplomové práce: Reflexe vztahových obtíží mezi supervizorem a supervidovaným

Vstupní diskuze problému:

Supervizní práce využívá poznatky z různých oblastí a jedním z důležitých zdrojů je i psychologie. V historii supervize se např. setkáváme s významným vlivem psychoanalýzy, důležité jsou i systemické přístupy nebo inspirace transakční analýzou.

V zahraničí supervize v sociální práci čerpá také z teorie citové vazby (někdy je uváděna jako teorie attachmentu). Není mi však známo, že by tato teorie byla často využívaným modelem v oblasti sociální práce i u nás. Ovšem fenomény, které tato teorie popisuje, se mohou objevovat i v oblasti sociální práce a supervize, a to jako obtíže ve vztahu mezi supervizorem a supervidovaným. Právě těmito těžkostmi bych se ve své práci chtěla zabývat.

Britský psychiatr a psychoanalytik John Bowlby (1907-1990) vytvořil svou teorii při hledání odpovědí na otázky, které se objevily při řešení praktických problémů; zabýval se totiž mladými delikventy. Teorie citové vazby klade důraz na raný vztah dítěte k pečující osobě a citovou vazbu definuje jako: „trvalé emoční pouto, charakterizované potřebou vyhledávat a udržovat blízkost s určitou osobou, zejména v podmínkách stresu“ (Bowlby, cit. dle Kulísek, 2000), což pak má další důsledky pro vývoj osobnosti člověka. Teorie citové vazby rozlišuje **tři základní typy citové vazby**, totiž jistou vazbu a dva druhy nejisté vazby – nejistá vyhýbavá vazba a nejistá ambivalentní vazba (Kulísek, 2000).

Kdybychom zůstali jen u významu raného dětství, neměla by tato teorie pro supervizní práci větší význam. Ovšem při rozvíjení a zkoumání teorie citové vazby bylo zjištěno, že tím, jak v průběhu života dítěte a později adolescent a dospělý rozvíjí vztahy k dalším lidem, nabývají charakteru citové vazby i jiné vztahy, než vztahy k rodičům. Tak jako jsou v dětství tzv. vazbovou osobou rodiče, stávají se jí postupně přátelé, partner a vazbovou osobou může být i vedoucí v zaměstnání nebo supervizor (Allen & Land, 1999).

Pro supervizní práci je podstatné, že typ citové vazby vzniká na základě opakujících se zkušeností, které pak vedou i k tomu, že dítě reaguje určitým způsobem a postupně vzniká vzorec chování podmíněného citovou vazbou (*pattern of attachment behaviour*). Tento vzorec je v průběhu života poměrně značně stabilní a projevuje se ve vztazích k druhým lidem (Hazan & Shaver, cit. dle Cooper & Shaver, 1998). Zejména se však tzv. vazbové chování (*attachment behavior*) projevuje v situacích, které jsou zátěžové nebo stresující. Takové situace nejsou v sociální práci výjimečné, takže můžeme předpokládat, že vazbové chování se projevuje u supervizora, u sociálního pracovníka i u klientů sociálních služeb.

Sociální pracovník s **jistou citovou vazbou** má předpoklady k tomu, aby využíval supervizního prostoru jako bezpečného zázemí (*secure base*), což mu pomáhá k tomu, aby měl odvahu monitorovat své vlastní myšlenkové procesy, rozpoznával rozpory a chyby, uvědomoval si subjektivitu svého pohledu. Člověk s tímto typem citové vazby je schopen otevřeně dát najevo své potřeby, ale také zároveň správně interpretovat, když např. klient potřebuje pomoc a umí i podporu poskytnout. Student nebo začínající pracovník je schopen zvládat počáteční úzkost, má realistickou představu o svých učebních potřebách, je ochotný požádat o pomoc a přijmout zpětnou vazbu nebo instrukce (Bennett & Saks, 2006). Podobně supervizor s jistou vazbou je schopen podpořit exploraci supervidovaných, jejich růst a rozvoj nezávislosti.

Naproti tomu pracovník s **nejistou vyhýbavou vazbou** se může navenek jevit jako vyrovnaný a stabilní, nedává najevo své obavy a úzkosti, což ovšem neznamená, že je nemá; často je však ani sám nereflektuje. Ve vztahu ke klientům může projevovat necitlivé nebo lhostejné chování, bagatelizovat jejich potřeby a být zaměřený na nedostatky nebo slabé stránky klientů. Podobně odmítavě se staví k potřebě supervize, nepřipouští potřebu podpory, supervizorovi často nedůvěřuje. Analogicky supervizor s tímto typem vazby může k supervidovaným zaujímat odtažitý postoj, vyhýbá se tématům, která jsou spojena s interpersonálními vztahy a emocemi, zaměřuje se spíše na výkony.

Nejistá ambivalentní vazba se v práci sociálního pracovníka projevuje poměrně vysokou mírou nejistoty a úzkosti, která neodpovídá jeho kompetencím. Tento pracovník bývá zaměřen na vztahy s klienty, má sklon k závislosti na těchto vztazích, chce se cítit potřebný a užitečný. Pokud jde o supervizi, pak lpí na supervizní podpoře, opakovaně se dožaduje pozornosti a času. Podobně supervizor s nejistou ambivalentní vazbou se cítí hodnotný tehdy, když ho supervidovaní potřebují, má sklon nedostatečně podporovat rozvoj jejich autonomie (Foley, Nash & Munford, 2009).

Při supervizi (a podobně v sociální práci) se setkávají lidé s různým typem citové vazby, což pak ovlivňuje i vzájemné interakce a spolupráci. A právě porozumění vazbovému chování může přispět k rozšíření vlastní sebereflexe supervizora i k prohloubení empatického postoje vůči supervidovaným. Supervizor se znalostí citové vazby může také napomoci tomu, aby supervidovaní na základě této teorie mohli lépe porozumět chování klientů, zejména v situacích, které jsou pro ně frustrující.

Cíl práce:

Jak už jsem zmínila, není teorie citové vazby u nás často využívaná v sociální práci. Přesto však supervizoři i supervidovaní nějakým způsobem mohou prožívat vztahové obtíže v průběhu supervize i při práci supervidovaných s klienty. Dá se tedy předpokládat, že také přemýšlejí o tématech, kterými se tato teorie zabývá, reflektují je ve své práci, i když teorii samotnou neznají.

Cílem diplomové práce je zmapovat právě tento prostor přemýšlení supervizorů a supervidovaných o fenoménech, které teorie citové vazby popisuje a jejich reflexe toho, jak těmto zkušenostem rozumí a jak si je vykládají.

Návrh metody:

Pro dosažení cíle diplomové práce využiji metod kvalitativního výzkumu, kdy budu analyzovat rozhovory se supervizory a supervidovanými.

Hlavní výzkumná otázka:

Jakým způsobem supervizoři a supervidovaní reflektují těžkosti ve vztahu mezi supervizorem a supervidovaným?

Další výzkumné otázky:

Jaký význam supervizoři těmto těžkostem připisují?

Jakým způsobem si tyto těžkosti vysvětlují?

Jaká teoretická vysvětlení pro tyto události supervizoři využívají?

Jakým způsobem vnímají tyto těžkosti supervidovaní?

Jaká vysvětlení pro ně supervidovaní nacházejí?

Struktura práce:

Diplomová práce bude mít dvě základní části, teoretickou a výzkumnou.

V teoretické části představím teorii citové vazby, těžiště bude v projevech citové vazby v dospělosti a souvislostech pro supervizi v sociální práci.

Ve výzkumné části představím výsledky výzkumu, tedy to, jak supervizoři a supervidovaní při supervizi a ve své práci reflektují vztahové obtíže, které popisuje teorie citové vazby, jak si je vysvětlují a jak s nimi nakládají. Tímto způsobem také chci prozkoumat a vyhodnotit, zda a jaké možnosti nabízí znalost teorie citové vazby v práci supervizorů.

Harmonogram:

únor – březen 2012	příprava struktury výzkumných rozhovorů, pilotní rozhovor
duben – červen 2012	výzkumné rozhovory
červenec - září 2012	analýza rozhovorů, zpracování závěrů práce
říjen 2012	zpracování teoretické části
listopad 2012	celkové zpracování, dokončení práce
prosinec 2012	odevzdání diplomové práce

Předběžná bibliografie:

Allen, J. P. & Land, D. (1999). Attachment in adolescence. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.) *Handbook of attachment: Theory, research and clinical applications* (319–335). New York: Guilford Press.

Bennett, S. & Saks, L. V. (2006). A conceptual application of attachment theory and research to the social work student – field instructor supervisory relationship. *Journal of Social Work Education, 42*, 669-682.

Bowlby, J. (2010). *Vazba*. Praha: Portál.

Bretherton, I., & Munholland, K.A. (1999). Internal working models in attachment relationships: A construct of revisited. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research and clinical applications* (89-114). New York: Guilford Press.

Collins, N. L., & Feeney, B. C. (2000). A Safe Haven: An Attachment Theory Perspective on Support Seeking and Caregiving in Intimate Relationships. *Journal of Personality and Social Psychology, 78*, 1053-1073.

Collins, N. L., Ford, M. B., Guichard A. C., & Allard, L.M. (2006). Working Models of Attachment and Attribution Processes in Intimate Relationships. *Personality and Social Psychology Bulletin, 32*, 201-219.

- Cooper, M. L., & Shaver, P. R., & Collins, N. L. (1998). Attachment Styles, Emotion Regulation, and Adjustment in Adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1380-1397.
- Foley, M., Nash, M., & Munford, R. (2009). Bringing practice into theory: Reflective practice and attachment theory. *Aotearoa New Zealand Social Work Review*, 1, 39-47.
- Fraley, R. C., & Shaver, P. R. (1997). Adult Attachment and the Suppression of Unwanted Thoughts. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 1080-1091.
- Game, A. M. (2008). Negative emotions in supervisory relationships: The role of relational models. *Human Relations*, 61, 355-393.
- Germain, M. (2011). Formal Mentoring Relationships and Attachment Theory: Implications for Human Resource Development. *Human Resource Development Review*, 10, 123-150.
- Hanna, S. (2007). Not so strange! An application of attachment theory and feminist psychology to social work supervision. *Aotearoa New Zealand Social Work Review*, 1, 12-22.
- Havrdová, Z. & Hajný, M. (2008). *Praktická supervize*. Praha: Galén.
- Hawkins, P. & Shohet, R. (2004). *Supervize v pomáhajících profesích*. Praha: Portál
- Hazan, C., Shaver, P. R. (1994). Attachment as an Organizational Framework for Research on Close Relationships. *Psychological Inquiry*, 5, 1-22.
- Kulíšek, P. (2000). Problémy teorie raného citového přilnutí (attachment). *Československá psychologie* 44, 404-423.
- Mikulincer, M., Gillath, O., & Shaver, P. R. (2002). Activation of the Attachment System in Adulthood: Threat-Related Primes Increase the Accessibility of Mental Representations of Attachment Figures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 881-895.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2009). An attachment and behavioral systems perspective on social support. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26, 7-19.
- Soares, I., Lemos, M., S., & Almeida, C. (2005). Attachment and Motivational Strategies in Adolescence: Exploring Links. *Adolescence* 40, 129-154.

Abstrakt

Reflexe vztahových obtíží mezi supervizorem a supervidovaným

Tato práce je zaměřena na zkoumání toho, jak supervizoři a supervidovaní reflektují vztahové obtíže v kontextu supervizní práce. Cílem bylo zjistit, co označují jako vztahové obtíže, jak je hodnotí a jaký význam jim přiřkládají. V souvislosti s obtížemi ve vztahu se práce zabývala také tím, jaká je percepce supervizního vztahu z pohledu supervizorů a z pohledu supervidovaných, jaké charakteristiky tohoto vztahu považují za důležité a co od něj očekávají.

Téma bylo zpracováno z pohledu Bowlbyho teorie vztahové vazby. Byly využity dva koncepty této teorie – funkce bezpečného útočiště a funkce bezpečného zázemí. Tyto funkce mají souvislost s vytvářením vztahu a vztahovými obtížemi. Práce se tedy zaměřila také na to, zda existují styčné body mezi tím, jak supervizoři a supervidovaní reflektují vztahové obtíže a vztah v supervizi a zmíněnými koncepty teorie vztahové vazby.

Práce využívá metod kvalitativního výzkumu, data byla získána prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů se supervizory a supervidovanými.

Výsledky ukazují tři hlavní oblasti, ve kterých supervizoři a supervidovaní reflektují vztahové obtíže: nepříznivou kulturu organizace, obtíže spojené s vnímáním osoby supervizora a neetické chování supervizora. Výsledky také přinesly dvě základní charakteristiky supervizního vztahu – profesionální charakter tohoto vztahu a potřebu vzájemné úcty a respektu. Byly také nalezeny analogie v tom, jak respondenti reflektují vztah a vztahové obtíže a jak je nahlíží teorie vztahové vazby; zároveň byly popsány i rozpory.

Klíčová slova: supervize, kvalitativní výzkum, supervizní vztah, vztahové obtíže, teorie vztahové vazby

Abstract

Reflection of difficulties in supervisory relationship

This study examines the manner how supervisors and supervisees reflect relationship difficulties in context of a supervisory work. The aim was to examine what is described as relationship difficulties, how they evaluate them and what meaning they assign to it. In connection with difficulties in relationship in this study I'm concerned also with the question, what is the perception of the supervisory relationship from the view of supervisors and supervisees and what characteristic of this relationship they consider to be important and what they expect from it.

The topic is established on Bowlby's attachment theory. It is based on two concepts of the theory – a function of a safe haven and a function of a secure base. These functions are related to a creation of relationship and to relationship difficulties. This study focuses also on the issue if there's a connecting link between the way of reflection of relationship difficulties and the supervisory relationship by supervisors and supervisees and mentioned concepts of attachment theory.

There's used a qualitative research method, data were obtained by semi-structured interviews with supervisors and supervisees.

The results show three main fields in which supervisors and supervisees reflect relationship difficulties: unfavourable circumstances in the organization, inconveniences linked to perception of supervisor and unethical behaviour of the supervisor. The results also bring forward two main characteristics of supervisory relationship – a professional character of this relationship and the necessity of a mutual respect. There were found out analogies between how respondents reflect the relationship and relationship difficulties and how they consider the attachment theory; discrepancies were also described.

Keywords: supervision, qualitative research, supervisory relationship, relationship difficulties, attachment theory

Příloha č. 1 Koncept rozhovoru

Jaká byla vaše cesta k supervizi?

Co vás k supervizi přivedlo?

Jaké zkušenosti a vzdělání při supervizi využíváte?

Jak rozumíte tomu, když se řekne vztahové obtíže mezi supervizorem a supervidovaným?

Jak tomuto pojmu rozumíte?

Jaké s ním máte zkušenosti?

Jak tyto obtíže rozpoznáváte, co je pro vás signálem?

Jak si tyto obtíže vysvětľujete?

Jak vnímáte podporu supervidovaného, jaký jí přikládáte význam?

Jaké signály ze strany supervidovaného chápete jako výzvu k podpoře?

Jaké způsoby podpory se vám osvědčují?

Jaký význam přikládáte exploraci supervidovaného?

Jak vytváříte podmínky pro toto učení?

Jak u supervidovaných podporujete otevřenost novým myšlenkám a postupům?

Příloha č. 2 Výzkumný soubor

Supervidovaní pracovníci (zkratka PRAC)

PRAC 1

Současné pracovní zařazení: vedoucí pracovnice a koordinátorka dobrovolníků v zařízení pro mládež

Délka praxe v sociálních službách: 3 roky

Vzdělání: VŠ

Věková kategorie: 30-40 let

PRAC 2

Současné pracovní zařazení: pracovnice v sociálních službách v chráněných dílnách

Délka praxe v sociálních službách: 18 let

Vzdělání: vyučená

Věková kategorie: 40-50 let

PRAC 3

Současné pracovní zařazení: pracovnice v sociálních službách v domově pro osoby se zdravotním postižením

Délka praxe v sociálních službách: 1 rok

Vzdělání: vyučená

Věková kategorie: 30-40 let

PRAC 4

Současné pracovní zařazení: sociální pracovnice poskytující odborné sociální poradenství

Délka praxe v sociálních službách: 6 let

Vzdělání: VŠ

Věková kategorie: 20-30 let

PRAC 5

Současné pracovní zařazení: pracovnice v sociálních službách v denním stacionáři pro osoby s mentálním postižením

Délka praxe v sociálních službách: 9 let

Vzdělání: SŠ

Věková kategorie: 40-50 let

PRAC 6

Současné pracovní zařazení: sociální pracovnice a vedoucí služby v nízkoprahovém zařízení

Délka praxe v sociálních službách: 15 let

Vzdělání: VŠ

Věková kategorie: 40-50 let

PRAC 7

Současné pracovní zařazení: pracovnice v sociálních službách v domově se zvláštním režimem

Délka praxe v sociálních službách: 2 roky

Vzdělání: SŠ

Věková kategorie: 30-40 let

Supervizoři (zkratka SPV)

SPV 1

Vzdělání supervizora: VŠ vzdělání v oblasti sociální práce, výcvik v supervizi

Délka supervizní praxe: 1 rok

Věková kategorie: 30-40

SPV 2

Vzdělání supervizora: VŠ doktorské vzdělání v oblasti pedagogiky a sociální práce, psychoterapeutický výcvik v satiterapii a systemické terapii, výcvik v supervizi

Délka supervizní praxe: 10 let

Věková kategorie: 40-50

SPV 3

Vzdělání supervizora: VŠ vzdělání v oblasti psychologie, probíhající doktorandské vzdělávání, psychoterapeutický výcvik integrativního směru, supervizní výcvik

Délka supervizní praxe: 6 let

Věková kategorie: 30-40

SPV 4

Vzdělání supervizora: VŠ vzdělání v oblasti psychologie, rogersovský psychoterapeutický výcvik, systemický výcvik, supervizní výcvik

Délka supervizní praxe: 7 let

Věková kategorie: 40-50 let

SPV 5

Vzdělání supervizora: VŠ doktorské vzdělání, klinický psycholog, psychoterapeutický systemický výcvik, psychoterapeutický výcvik v satiterapii, supervizní výcvik

Délka supervizní praxe: 8 let

Věková kategorie: 40-50 let

SPV 6

Vzdělání supervizora: VŠ vzdělání v oblasti sociální práce, psychoterapeutický výcvik
PBSP, supervizní výcvik

Délka supervizní praxe: 4 roky

Věková kategorie: 40-50 let

SPV 7

Vzdělání supervizora: VŠ vzdělání v oblasti psychologie, systemický psychoterapeutický
výcvik, supervizní výcvik

Délka supervizní praxe: 4 roky

Věková kategorie: 40-50 let